

13. Михайлова Р. Д. Про змієногоу богиню та один тип змієвидної композиції / Р. Д. Михайлова // Проблеми походження та історичного розвитку слов'ян: зб. наук. праць / НАН України, Ін-т археології. – К.–Львів: «РАС», 1997. – С.256–261.
14. Повесть минулих літ // Літопис Руський / [пер. з давньорус. Л. Є. Махновця]. – К.: Дніпро, 1989. – С. 1–178.
15. Рыбаков Б. А. Язычество древних славян / Б. А. Рыбаков. – М.: Наука, 1994. – 608 с.
16. Сказания русского народа, собранные И. П. Сахаровым: Сборник. – М.: Художественная литература, 1989. – 398 с.
17. Сумцов Н. Ф. Культурные переживания / Н. Ф. Сумцов // Киевская Старина 1889. – № 11. – С. 281–327.
18. Українські замовляння / Упор. М. Н. Москаленко. Автор передмови М. О. Новикова. – К.: Дніпро, 1993. – 309 с.
19. Успенский Б. А. Филологические разыскания в области славянских древностей / Б. А. Успенский. – М.: МГУ, 1982. – 248 с.
20. Ящуржинский Хр. О превращениях в малорусских сказках / Х. П. Ящуржинский // Українці: народні вірування, повір'я, демонологія / Упор., прим. та біогр. нариси А. П. Пономарьова, Т. В. Косміної, О. О. Боряк, 1991. – К.: Либідь, 1991. – С. 554–574.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Радул Ольга Сергіївна – кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної і початкової освіти Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Коло наукових інтересів: історія вітчизняного виховання

УДК 378.1:004

РОЗВИТОК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Ренат РІЖНЯК (Кіровоград)

Дистанційне навчання – це форма організації та реалізації навчально-виховного процесу, за якою його учасники здійснюють навчальну взаємодію переважно екстериторіально. Електронне дистанційне навчання – це різновид дистанційного навчання, за яким учасники й організатори навчального процесу здійснюють переважно індивідуалізовану взаємодію як асинхронно, так і синхронно у часі, принципово використовуючи при цьому електронні мережні засоби комунікацій та системи доступу до навчальних матеріалів й інших інформаційних об'єктів – комп'ютерні мережі Інтернет/Інтранет, інформаційно-комунікаційні технології (далі у тексті під терміном

«дистанційне навчання» ми будемо розуміти електронне дистанційне навчання і користуватимемося скороченням ДН) [1, 51]. Дослідження еволюції розвитку протягом періоду 1990-2010 років науково-педагогічного забезпечення ДН у вищих навчальних закладах України як нової форми організації навчального процесу є актуальним аспектом вивчення історії вітчизняної вищої освіти. Результати такого дослідження можуть пролити світло на більш загальні проблеми становлення і розвитку різних форм навчання та їх впровадження у вищій школі України. Попередні дослідження з історії ДН в основному були присвячені вивченню еволюції освітніх структур з організації дистанційного навчального процесу на Україні [2], [3] та в світі [4]. Проте еволюція науково-педагогічного забезпечення ДН у вищих навчальних закладах України в кінці ХХ на початку ХХІ століття систематично та ґрунтовно науковцями не досліджувалася.

Мета цієї статті – дослідити історію розвитку науково-педагогічного забезпечення ДН у вищих навчальних закладах України протягом періоду 1990-2010 років. Досягнення мети дослідження буде проводитися шляхом розв'язання таких задач: а) з'ясування джерельної бази дослідження; б) дослідження еволюції науково-педагогічного забезпечення організації та функціонування ДН у вищих навчальних закладах України; в) дослідження історії розвитку технологічного забезпечення ДН вищої школи України.

Функціонування ДН у вищій освіті України регулюється такими нормативно-правовими актами: постанова Міністерства освіти і науки України (далі у тексті МОН України) (від 20.12.2000 р.) про затвердження «Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні»; наказ МОН України від 26.02.2001 р. «Про створення Координаційної ради МОН України з питань дистанційної освіти»; Закон України «Про вищу освіту» (лютий 2002 р.), у якому в розділі 7 «Організація навчально-виховного процесу» серед можливих форм навчання у вищих навчальних закладах України вказана дистанційна форма здобуття вищої освіти; постанова Кабінету Міністрів України (від 23.09.2003 р.) про затвердження «Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки»; наказ МОН України (від 21.01.2004 р.) про затвердження «Положення про дистанційне навчання». Таким чином, в результаті створення нормативно-правової бази організації функціонування ДН у вищій освіті України було узаконене існування принципово нової форми здобуття вищої освіти в нашій державі, створені правові передумови розвитку науково-методичного, змістовного, кадрового та матеріально-технічного компонентів загальної системи ДН.

Дослідимо еволюцію науково-педагогічного забезпечення організації та функціонування ДН у вищих навчальних закладах України. Основними напрямками розвитку наукового забезпечення дистанційної освіти у вищій школі України були такі: а) аналіз зарубіжного досвіду впровадження ДН в систему освіти; б) проведення порівняльного аналізу раних та сучасних зарубіжних теорій дистанційного навчання; в) вітчизняні теоретичні обґрунтування дистанційної форми навчання: визначення сутності ДН; дослідження теоретичних та методичних засад організації та функціонування ДН; вивчення засобів організації функціонування ДН. Розглянемо коротко еволюцію кожного із напрямків.

Дослідження, аналіз та узагальнення зарубіжного досвіду впровадження ДН у національні освітні системи проводився протягом 90-х років ХХ – початку ХХІ століття різними авторами. Серед важливих наукових розробок слід виділити дослідження Г.Козлакової щодо зарубіжного досвіду інформаційно-програмного забезпечення дистанційної освіти [5] та дослідження В.Бути щодо становлення та особливостей державного регулювання дистанційної системи освіти в країнах світу [6]. І.Г.Блощинський та І.А.Яремчук у роботі [7] проаналізували процес започаткування ДН у контексті комп'ютерного навчання з використанням в основному тьюторських і тренувальних програм у 1950-1960 роках (проект PLATO в університеті Іллінойсу у 1960 році та в університеті Стенфорда у 1963 році; проект TICSET університету Техаса; використання мережі ARPANET для організації ДН у 1969 році; проект CONDUIT, що охоплював приблизно десять американських університетів (Орегони, Північної Кароліни, Айови, Техасу та ін.) у 1970–1979 роках; створення Європейського відкритого університету на основі мережі європейського ДН, започаткуванням якої опікувалася заснована в січні 1987 році Європейська асоціація університетів з ДН). Автори роблять висновок, що ДН широко використовувалося і використовується за рубежом, зокрема у США, Японії, Австралії, західноєвропейських країнах, останніми роками – у Російській Федерації. Моделі ДН зазначених країн відрізнялися між собою і формувалися з урахуванням економічних, політичних та соціокультурних особливостей тієї чи іншої країни. Так, модель ДН США характеризувалася формуванням віртуальних університетів, що використовували передові інформаційні, комп'ютерні та мережеві технології. Значну роль у розвитку й фінансуванні ДН в США відігравали комерційні структури, що прагнули підвищити рівень кваліфікації своїх співробітників. При цьому у США ніколи не існувало єдиної системи контролю ДН, оскільки дистанційні курси пропонувалися не тільки державними, але й приватними ВНЗ та компаніями.

Європейська ж модель ДН, навпаки, характеризувалася взаємною акредитацією ВНЗ, високоякісними стандартами освіти, відкритим характером університетів, що дозволяло студенту вибирати ВНЗ і перелік навчальних дисциплін. Фінансування ДН здійснювалося переважно урядами європейських країн.

Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки був висвітлений у докторському дослідженні Б.Шуневича [4]. Основні результати проведеного Б.Шуневичем дослідження є такими: автором визначені основні етапи розвитку дистанційного навчання вищої школи країн Європи та Північної Америки; проведена класифікація зарубіжної літератури з дистанційного навчання за десятьма напрямками, що дало змогу врахувати закономірності розвитку цієї нової форми навчання, теоретично обґрунтувати та ефективно впроваджувати її в нашій країні; автором була упорядкована на основі аналізу зарубіжної (в основному англомовної) українська термінологія дистанційного навчання; на основі аналізу зарубіжних класифікацій моделей організації дистанційного навчання запропоновано створити інтегровану схему класифікації моделей дистанційного навчання з п'ятьма рівнями; проведений автором аналіз віртуальних навчальних середовищ, на базі яких створювалися дистанційні курси за рубежом, дав можливість провести аналіз та виявити проблеми української вищої школи щодо створення таких курсів; проведений за чотирма напрямками (інституційні, змістові, методичні та техніко-технологічні тенденції) аналіз тенденцій розвитку ДН у ВНЗ Європи та Північної Америки дав можливість встановити послідовність упровадження позитивних ідей зарубіжного досвіду в практику діяльності вищої школи України; автором досліджені система оцінювання роботи студентів, викладачів та дистанційних курсів і програм, вимоги до підготовки викладачів для роботи зі студентами дистанційної форми навчання, особливості стратегії і тактики створення дистанційних курсів у зарубіжній вищій школі. Результати проведеного Б.Шуневичем дослідження були використані при виборі форм навчання вищими навчальними закладами України, які запроваджували у навчальний процес ДН чи його елементи.

О.В.Малярчук в роботі [8], узагальнивши джерела [9] та [4], дослідила характеристики основних історичних етапів становлення та розвитку системи дистанційної освіти у світі як нової форми навчання в XIX-XX столітті, проаналізувала основні джерела виникнення цієї форми навчання в контексті історико-педагогічного розвитку та запропонувала класифікацію розвитку дистанційної освіти (епістолярно-кoresпондентський етап – до кінця XIX століття; радянська система заочного навчання – 20-30-і роки XX століття; інформаційно-

технологічний етап дистанційної освіти – 30-50-і роки ХХ століття; сучасний етап, пов'язаний із заснуванням Відкритого університету Великобританії – з 1969 року).

Огляд *світових теорій дистанційної освіти* робився українськими науковцями протягом 2005-2008 років і містив не лише основні характеристики та положення вказаних теорій, а й детальний їх порівняльний аналіз з висновками стосовно можливості впровадження концептуальних теорій дистанційної освіти в освітній простір України. Серед науковців, що займалися цією тематикою, слід виділити Б.І.Шуневича [4], [9], П.В.Стефаненка [1], В.М.Кухаренка [10], О.В.Малярчук [11].

Б.І.Шуневич [4] та О.В.Малярчук [11] зазначали, що зарубіжні вчені протягом 1990-2000 років запропонували різноманітні за змістом та структурою теорії дистанційного навчання, на основні положення яких впливали суспільство, політика, економіка та технології. Теоретичні концепції Б.І.Шуневич та О.В.Малярчук умовно поділяли на ранні (класифікація ранніх теорій ДН проведена згідно з висновками роботи Д.Кігена «Основи дистанційної освіти» [12]): теорія автономії та незалежності (Р. Деллінг, Ч. Ведемеєр, М. Мур), теорія індустріалізації викладання (О. Петерс), теорія взаємодії та комунікації (Б. Холмберг; Дж. Беет, Д. Сьюарт), та сучасні теорії ДН: теорія реінтеграції актів викладання і вивчення (Д. Кіган), теорія еквівалентності дистанційного навчання (М. Сімонсон, Д. Шейл, Р. Гаррісон, М. Бейнтон), тривимірна теорія дистанційного навчання (Дж. Вердьюїн, Т. Кларк), теорія дистанційного навчання (Г. Ператон).

Ранні теорії ДН були охарактеризовані в роботах Б.І.Шуневича [4], В.М.Кухаренка [10] та О.В.Малярчук [11]. У теорії автономії та незалежності її автор Рудольф Делінг розглядав дистанційне навчання як багатовимірну систему процесів навчання і зв'язку за допомогою штучного сигналу-носія та виділяв вісім вимірів цієї системи: студент, суспільство (включаючи законодавство, уряд, сім'ю та ін.); організація (заклад дистанційного навчання, що допомагає студентові в освоєнні знань); мета навчання; зміст навчальної інформації; результат навчання; відстань; носій сигналу. Учений наголошував на автономії та незалежності студента у виборі цілей та методів навчання та зводив до мінімуму роль викладача та навчального закладу в дистанційному навчанні [9, 35].

Чарльз Ведемеєр та Майкл Мур розробили теорію «незалежного навчання», в центрі якого знаходиться незалежний студент, який обирає свій темп навчання та відповідальність за самостійне коректування програми; викладач при цьому виступає респондентом, а не керівником. Бердж Гольмберг в рамках теорії дидактичної розмови, що належить до

загальної категорії теорії комунікацій (в основу покладена інтерперсоналізація навчального процесу на відстані), розглядав дистанційне навчання як індивідуальну діяльність студента і стверджував, що одним із завдань дистанційного навчання є допомога студенту досягти повної автономії. [11, 179].

Отто Петерс був автором теорії індустріалізації викладання та навчання. Він вважав, що економічна і промислова теорія найбільш адекватно виражає структуру дистанційного навчання та запропонував нову термінологію для його аналізу, порівнюючи дистанційне викладання з промисловим виробництвом товарів, яке включає раціоналізацію, поділ праці, механізацію, лінію збирання, масове виробництво, підготовчу роботу, планування, організацію, наукові методи керування, формалізацію, стандартизацію, функціональні зміни, об'єктивність, концентрацію та централізацію. [1], [4], [9], [11, 179].

Здійснюючи порівняльний аналіз ранніх концептуальних теорій ДН Б.І.Шуневич [9] та О.В.Малярчук [11] зробили висновок, що теорії характеризувалися спрямованістю на студента як активного учасника навчального процесу, який самостійно створює свій навчальний простір, та розглядали викладача та навчальний заклад лише як інформаційне джерело.

До сучасних теорій дистанційного навчання Б.І.Шуневич [4] та О.В.Малярчук [11] відносили, насамперед, теорію реінтеграції актів викладання і вивчення Десмонда Кігена (дистанційна освіта характеризувалася не міжособистісною комунікацією, а відокремленням акту навчання від акту вивчення в часі і просторі; ефективна ж організація дистанційного навчання залежала від реінтеграції цих двох актів, яка могла бути реалізована шляхом розробки якісних навчальних матеріалів в електронному форматі та спілкуванням тьюторів зі студентами в режимі он-лайн), теорії еквівалентності дистанційного навчання Майкла Сімонсона та Дага Шейла (утвердження рівних можливостей та умов для студентів традиційної та дистанційної форм навчання; дистанційне навчання не розглядалося як окрема галузь; дистанційне навчання визначалося як навчання на базі навчального закладу), тривимірну теорію дистанційного навчання Джона Вердьюїна та Томаса Кларка (обґрунтування автономності студента як учасника навчального процесу та відображення сфери практичного використання дистанційного навчання). Б.І.Шуневич [4] та О.В.Малярчук [11] зробили висновок, що сучасні теорії дистанційного навчання розвивалися на основі ранніх теорій та, здебільшого, були їх синтезом. Крім того, розглянуті вище теорії стали підґрунтям для формування та розвитку основних організаційних моделей дистанційного навчання, які були представлені у світових освітніх системах.

Розкриємо *еволюцію вітчизняних теоретичних обґрунтувань дистанційної форми навчання*, звернувши увагу на розвиток підходів до визначення теоретико-методологічних основ організації ДН, до визначення сутності ДН та до з'ясування теоретичних та методичних засад організації та функціонування ДН і вивчення засобів організації функціонування ДН.

Підходи до визначення теоретико-методологічних основ організації електронного ДН формувалися під очевидним впливом зарубіжних теорій дистанційного навчання. Але саме електронний компонент такого навчання формувався під впливом наукових розробок вітчизняних авторів: Г.А.Балла [13], В.М.Глушкова [14], О.М.Довгялла [13], [14], [15], [16] А.О.Стогнія [16], Є.І.Машбіца [17], [18], О.В.Ібрагімова [19], Г.О.Атанова, І.М.Пустиннікової [20]. Так, протягом більше 15 років (з середини 60-х років до кінця 70-х років ХХ століття) в Інституті кібернетики АН УРСР під керівництвом В.М.Глушкова були організовані та проведені оригінальні роботи зі створення спеціалізованого програмного забезпечення та розробки автоматизованих навчальних курсів [21]. В роботах [13]-[16] автори дослідили створення та розвиток засобів підтримки діалогу в автоматизованих системах різноманітного призначення, в тому числі в автоматизованих навчальних системах. А у 80-90-і роки були отримані істотні результати зі створення людино-машинних діалогових систем; розробки автоматизованих навчальних курсів; розвитку комп'ютерної дидактики; створення спеціалізованих інструментальних засобів для удосконалення форм подання знань; розробки експертно-навчальних систем [19]; формування та розвитку концепції гнучкого безперервного навчання на основі телематики. Важливим результатом цих наукових досліджень став вихід 2-х-томного словника-довідника [22].

Є.І. Машбіц у кінці 80-х років узагальнив накопичений досвід організації електронного навчання, використавши для його вивчення психологічні аспекти управління навчальною діяльністю. Вчений розглянув навчання як процес управління засвоєнням знань, абсолютизувавши при цьому роль навчальної інформації та механізмів її засвоєння. Автор визначив такі психолого-педагогічні особливості комп'ютеризації навчання: врахування психофізіологічних особливостей студентів; різноманіття форм представлення навчальної інформації; розширення наборів застосовуваних навчальних завдань; якісна зміна контролю діяльності учнів, що забезпечує гнучкість управління навчальним процесом [18, 156].

Нарешті, на початку 90-х років у книзі [20] Г.О.Атанов та І.М.Пустиннікова розкривають основні закономірності використання у процесі навчання методів штучного інтелекту: а саме питання щодо

структурування та представлення предметних знань, види та зміст моделювання об'єкта навчання (нормативна, предметна, поточна моделі об'єкту навчання, модель помилок), особливості використання діяльнісного підходу в комп'ютерній навчаючій системі та при використанні в навчанні експертних систем [20].

Дослідження теоретико-методологічних основ організації електронного навчання визначили та уможливили проведення вітчизняного теоретичного обґрунтування дистанційної форми навчання та на його основі – вивчення сутності ДН та з'ясування теоретичних та методичних засад організації та функціонування ДН. Серед численних досліджень, у яких під різними ракурсами протягом 2000-2010 років досліджувалися названі проблеми, назовемо ті основні, що мали інноваційний, узагальнюючий та систематизуючий характер отриманих наукових результатів. Це дослідження таких авторів: В.М.Кухаренко, О.В.Рибалко, Н.Г.Сиротенко [23], П.В.Стефаненко [24], Б.І.Шуневич [25], Л.В.Васильченко, В.А.Шевченко [26], А.М.Гуржій, С.О.Довгий, О.В.Копейка, С.П.Поленок, Самсонов В.В., Стрижак О.Є. [27], В.І.Гриценко, С.П.Кудрявцева, В.В.Колос, Є.В.Варенич [28], В.Ю.Биков [29]. Розкриємо еволюцію вивчення сутності ДН та з'ясування теоретичних та методичних засад організації та функціонування ДН у вищій освіті України детальніше.

Одним з перших навчальних посібників з організації ДН (з безперечними монографічними особливостями) була робота [23], експериментальне видання якої вийшло ще у 1999 році в рамках узагальнення практичного досвіду роботи групи науковців під керівництвом В.М.Кухаренка у межах Проблемної лабораторії дистанційного навчання Національного технічного університету «ХПІ». У навчальному посібнику [23] були вперше сформульовані означення понять відкритого, дистанційного та віртуального навчання та детально розкритий їх зміст. Досягненням цієї роботи можна вважати дослідження психолого-педагогічних особливостей дистанційного навчання (його характерні риси, мета і задачі, принципи, засоби), висвітлення технології створення та використання дистанційних курсів та, як наслідок, формулювання загальних умов використання дистанційних курсів при організації дистанційного навчального процесу.

Подальшого розвитку вивчення сутності та теоретичних і методичних засад організації й функціонування ДН у вищій освіті України набуло у докторській дисертації [1] та монографії [24] П.В.Стефаненка (2002 рік), основними науковими здобутками яких стало: розкриття основних тенденцій розвитку дистанційного навчання в світі та Україні на базі використання системного підходу до аналізу дидактичної системи; створення концепції дистанційного навчання;

проведення структурного аналізу еталонної моделі модульної дистанційної дидактичної системи; розробка моделі модульної дистанційної дидактичної системи з високим рівнем індивідуалізації навчання та використанням у процесі навчання штучного інтелекту; розробка моделі індивідуалізації змісту навчання з використанням технологій соціоніки та нейро-лінгвістичного програмування.

Робота [27] колективу авторів під керівництвом А.М.Гуржія (2004 рік) була присвячена аналізу використання різних технологічних платформ організації дистанційної освіти у вищій школі. Серед основних результатів були уточнені поняття комп'ютерних технологій навчання та видів навчальної діяльності в системі ДН; дане визначення поняття мережевого навчального середовища; визначені основні характеристики мережевого дистанційного навчання та його базових інформаційних ресурсів; визначені основні способи застосування в системі дистанційного навчання різних видів телекомунікаційних та інформаційних ресурсів: відеотехнологій, Інтернет-технологій, віртуальних мереж, систем колективної взаємодії; сформульовані дидактичні вимоги до організації ДН з використанням проаналізованих технологічних платформ та описані типові рішення організації ДН.

Окремо слід відзначити вклад у розвиток технологічного забезпечення ДН створеного в листопаді 2004 року наказом МОН України на базі Українського центру дистанційної освіти НТУУ «КПІ» (УЦДО) Українського інституту інформаційних технологій в освіті НТУУ «КПІ» (УІТО) [30]. Головним підсумком роботи науковців УІТО стало обґрунтування технології створення Web-освітнього простору для підтримки навчання, який призначений для підвищення якості навчання за рахунок використання досягнень сучасних інформаційних технологій, організації дистанційного керування навчанням і забезпечення web-доступу до різних захищених освітніх web-ресурсів (див. [30], розділ «Публікації та дослідження», джерело 2009 року: В.М.Валуйський, М.В.Гончаренко, А.А.Павловський, А.О.Новацький «Створення освітнього простору для навчання»). Вказаний освітній простір використовує web-орієнтовану систему єдиного доступу, систему керування контентом, яка характеризується масштабованістю, великою кількістю функцій і може бути інтегрована з іншими компонентами системи, навчальну платформу Moodle, систему віртуальних робіт на основі програмного продукту LabView. В межах середовища розроблена програма «Система централізованого керування», яка дозволяє керувати навчанням в різних навчальних платформах. Даний web-освітній простір і зараз забезпечує підтримку навчального процесу в УІТО НТУУ «КПІ».

Того ж 2004 року авторським колективом, очолюваним керівником Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій та

систем НАН України та МОН України (далі у тексті – Центр) В.І.Гриценком, була опублікована робота [28], яка містила узагальнення досвіду роботи Центру щодо вивчення теоретичних особливостей та впровадження практичного досвіду організації дистанційного навчання. Серед основних результатів були уточнені дидактичні основи ДН – концепція та моделі ДН, дидактичні можливості використання комп'ютерних комунікацій, інформаційно-освітніх ресурсів та мультимедійних систем в ДН; проаналізовані та вказані шляхи розв'язання проблем теорії та практики організації ДН – використання програмних засобів та оболонок для створення дистанційних курсів, використання педагогічних технологій в системі ДН, організація системи контролю та тестування в системі ДН [31, 5]. Протягом 2005-2010 років до програми досліджень Центру входили нові перспективні розробки [31, 6]: високоінтелектуалізовані технології навчального діалогу; технології багатомовності та мільтилінгвістичних середовищ; архітектоніка глобальних науково-освітніх просторів; високодинамічні моделі неперервної освіти та електронних інформаційних технологій навчання; технології прискореного проектування інформаційно-освітніх ресурсів; технології взаємодії вчитель – учень – багатоцільові електронні середовища. Досить важливим технологічним підсумком роботи Центру є постановка задачі про необхідність розвитку електронних систем навчання [31, 10], що можуть надати суб'єкту навчання можливість отримати професійну освіту або знання з окремих навчальних дисциплін шляхом вибору множини освітніх національних чи міжнародних структур навчання [31, 14].

А у 2006 році Б.І.Шуневичем в роботі [25] разом із уточненням та демонстрацією на прикладі реалізації дистанційних курсів з вивчення іноземної мови практичного застосування визначених теоретичних основ ДН були внесені такі нові наукові компоненти до вивчення суті ДН: досліджена термінологія дистанційного навчання та обґрунтовані основні категорії та поняття ДН; проведена класифікація моделей ДН; визначені періоди розвитку ДН; зроблений огляд функціональності складових частин організації дистанційного навчання на Україні.

У 2008 році авторами Л.В.Васильченко та В.Л.Шевченко в роботі [26] було проаналізоване науково-методичне забезпечення ДН, розкритий зміст ознак дистанційної освіти (гнучкість, модульність, паралельність, віддаленість, масштабність, об'ємність та ін.), охарактеризовані організаційно-структурні елементи ДН, уточнена класифікація моделей ДН та розроблений зміст класичних та специфічних принципів ДН.

Логічним підсумком проаналізованих вище досліджень щодо вивчення сутності та теоретичних і методичних засад організації й

функціонування ДН у вищій освіті України стала монографія (2008 рік) В.Ю.Бикова «Моделі організаційних систем відкритої освіти» [29], у якій теорія моделювання організаційних систем відкритої освіти викладена саме з системних позицій. Автор розкриває зміст нової освітньої парадигми – відкритої освіти, яка полягає у необхідності забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх тих, хто повинен навчатися, хто має бажання навчатися, потребу навчатися впродовж життя і хто має для цього можливості [29, 46]. Вчений сформулював один з основних принципів будови і функціонування відкритої освіти – принцип досконалості будови навчального середовища, який полягає у забезпеченні технологічної спрямованості і структурної відповідності навчального середовища завданням відкритих педагогічних систем [29, 50]. Автор зробив висновок, що створення і використання засобів і технологій відкритого навчального середовища є якісно новим етапом розвитку систем мережного ДН [29, 120].

Таким чином, дослідження еволюції науково-педагогічного забезпечення ДН у вищих навчальних закладах України протягом періоду 1990-2010 років приводить до таких висновків щодо основних закономірностей цього процесу.

1. Нормативно-правова база організації функціонування ДН у вищій освіті України узаконила правові передумови розвитку науково-методичного, змістовного, кадрового та матеріально-технічного компонентів загальної системи ДН.

2. Роботи українських науковців [1], [4], [5]-[11], у яких був проведений аналіз зарубіжного досвіду впровадження ДН в систему освіти та проведення порівняльного аналізу ранніх та сучасних зарубіжних теорій дистанційного навчання, стали якісним підґрунтям для формування та розвитку основних вітчизняних організаційних моделей дистанційного навчання.

3. Дослідження українських науковців теоретико-методологічних основ організації електронного навчання [13]-[22] визначили та уможливили проведення вітчизняного теоретичного обґрунтування дистанційної форми навчання та на його основі вивчення сутності ДН та з'ясування теоретичних та методичних засад організації та функціонування ДН. Еволюція вітчизняних наукових досліджень щодо проведення теоретичного обґрунтування дистанційної форми навчання у вищій школі України пройшла довгий (більше 10 років) шлях від узагальнення практичного досвіду роботи групи науковців під керівництвом В.М.Кухаренка у межах Проблемної лабораторії дистанційного навчання НТУ «ХП» [23], робіт П.В.Стефаненка [1], [24], досліджень авторського колективу під керівництвом А.М.Гуржія [27], наукових доробків В.І.Гриценка [28] та Б.І.Шуневича [25], до

дослідження В.Ю.Бикова [29], у якому продемонстрований процес проектування моделей організаційних систем відкритої освіти (до яких і належать системи ДН).

4. Головними підсумками еволюції наукового забезпечення ДН вищої школи України стали, по-перше, обґрунтування науковцями УІТО технології створення Web-освітнього простору для підтримки навчання (призначеного для підвищення якості навчання за рахунок використання досягнень сучасних інформаційних технологій, організації дистанційного керування навчанням і забезпечення web-доступу до різних захищених освітніх web-ресурсів) [30], по-друге, постановка у Міжнародному науково-навчальному центрі інформаційних технологій та систем задачі про необхідність розвитку електронних систем навчання [31], які можуть надати суб'єкту навчання можливість отримати професійну освіту шляхом вибору з сукупності різних освітніх національних чи міжнародних структур навчання.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Стефаненко П.В. Теоретичні та методичні основи дистанційного навчання у вищій школі [Текст]: дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки та психології професійної освіти АПН України. – Київ, 2002. – 478 с. + додатки 492 с.
2. Блощинський І.Г. Історія створення, структура та аналіз сучасного стану впровадження дистанційної форми навчання у вищих навчальних закладах України / І.Г.Блощинський // Збірник наукових праць № 59. Серія: Педагогічні та психологічні науки / гол. ред. Потапчук Є. М. – Хмельницький: Вид-во Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2011. – С. 7–11.
3. Освітній портал / Історія становлення дистанційної освіти в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/distance/ukraine/>
4. Шуневич Б.І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки [Текст]: дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Шуневич Богдан Іванович; Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2008. – 509 арк.
5. Козлакова Г. Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід: монографія / Г.Козлакова. – К.: ВЦ «Просвіта», 2002. – 230 с.
6. Бут В.А. Дистанційна система освіти в Україні та країнах світу: становлення й особливості державного регулювання / В.А.Бут // Держава та регіони: наук.-вироб. журн. Серія: Державне управління. – Запоріжжя: Класич. приватний ун-т. – 2012. – № 1. – с. 130-134.
7. Блощинський І.Г. Історія створення дистанційного навчання у країнах світу / І.Г.Блощинський, І.А.Яремчук. – Наука і освіта: науково-практичний журнал. – 2011. – № 8. – с. 11-15.
8. Малярчук О.В. Розвиток дистанційної освіти у ХІХ-ХХ столітті / О.В. Малярчук // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2008. – № 41. – С. 126-129.
9. Шуневич Б.І. Порівняльний аналіз ранніх зарубіжних теорій дистанційного навчання / Б.І.Шуневич // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка та психологія». – 2011. – № 2. – С. 105-108.

10. Кухаренко В.Н. Практикум дистанционного обучения: Учеб. пособие / Кухаренко В.Н., Молодых А.С., Третьяк С.А. // Национальный технический ун-т "Харьковский политехнический ин-т" / В.Н. Кухаренко (ред.). – Х.: НТУ "ХПИ", 2001. – 124 с.
11. Малярчук О.В. Концептуальні теорії дистанційного навчання у світовій практиці / О.В. Малярчук // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2008. – № 37. – С. 178-181.
12. Keegan D. Theories of distance education: Introduction / D.Sewart, D.Keegan, V.Holmberg eds. // Distance education: International perspectives. – New York: Routledge, 1988. – P. 63-67.
13. Балл Г.А. Теоретический анализ обучающих программ: Сообщение 1 / Г.А.Балл, А.М.Довгялло, Е.И.Машбиц // Новые исследования в педагогических науках. – 1965. – № 4. – с. 10-14.
14. Глушков В.М. Диалог, управляемый вычислительной машиной / В.М.Глушков, А.М.Довгялло, З.Л.Рабинович, А.А.Стогний. – К.: Наукова думка, 1974. – 12 с.
15. Довгялло А.М. Диалог пользователя и ЭВМ: основы проектирования и реализации / А.М.Довгялло / АН УССР, Институт Кибернетики им. В.М.Глушкова. – К.: Наукова думка, 1981. – 232 с.
16. Довгялло А.М. Диалог человека и ЭВМ / А.М.Довгялло, А.А.Стогний. – М.: Знание, 1975. – 66 с.
17. Машбиц Е.И. Психологические основы управления учебной деятельностью. Методическое пособие / Е.И.Машбиц. – К.: Вища школа, 1987. – 223 с.
18. Машбиц Е.И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения / Е.И.Машбиц. – М.: Педагогика, 1988. – 102 с.
19. Ибрагимов О.В. Экспертно-обучающие системы / О.В.Ибрагимов, В.А.Петрушин. – К.: АН СССР Ин-т кибернетики им. В.Глушкова, 1989.
20. Атанов Г.А. Обучение и искусственный интеллект, или Основы современной дидактики высшей школы // Г.А.Атанов, И.Н.Пустынникова. – Донецк, Издательство ДООУ, 2002. – 504 с.
21. Педагогическая деятельность В.М.Глушкова [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.iprinet.kiev.ua/gf/pedag-deyat-valoh.htm>
22. Компьютерная технология обучения. Словарь-справочник / Под ред. В. И. Гриценко, А. М. Довгялло, А.Я.Савельева. – К.: Наукова думка, 1992. – 652 с.
23. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс: Навчальний посібник: 3-є видання / В.М.Кухаренко, О.В.Рибалко, Н.Г.Сиротенко; за ред. В.М.Кухаренка. – Харків: НТУ «ХПИ», Торсінг, 2002. – 320 с.
24. Стефаненко П.В. Дистанційне навчання у вищій школі: Монографія / П.В.Стефаненко. – Донецьк: ДоНТУ, 2002. – 400 с.
25. Шуневич Б.І. Теоретичні основи дистанційного навчання: навчальний посібник / Б.І.Шуневич. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. – 244 с.
26. Васильченко Л.В. Дистанційне навчання: науково-методичне забезпечення; інформаційний простір навчального закладу / Л.В.Васильченко, В.А.Шевченко. – Харків: Видавнича група «Основа», 2008. – 208 с.
27. Гуржий А.Н. Дистанционное обучение: Технологические платформы / А.Н.Гуржий, С.А.Довгий, О.В.Копейка, С.П.Поленюк, В.В.Самсонов, А.Е.Стрижак – К., 2004. – 224 с.

28. Гриценко В.И. Дистанционное обучение: теория и практика / В.И.Гриценко, С.П.Кудрявцева, В.В.Колос, Е.В.Веренич / НАН Украины, МОН Украины, Международный научно-учебный центр информационных технологий и систем. – К.: Наукова думка, 2004.

29. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: Монографія / В.Ю.Биков. – К.: Атіка, 2008. – 684 с.

30. <http://uiite.kpi.ua/>

31. Гриценко В.И. Перспективы компьютерного обучения / В.И.Гриценко // Управляющие системы и машины. – 2009. – № 2. – с. 3-14.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ріжняк Ренат Ярославович, кандидат педагогічних наук, професор кафедри математики, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: дослідження закономірностей розвитку інформатизації освіти на Україні.

УДК 37.04

СУЧАСНІ МЕТА І ЗАВДАННЯ ШКІЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ

Лілія РЯБОВОЛ (Кіровоград)

Постановка проблеми. Мета шкільної правової освіти є інтегруючим компонентом відповідної освітньої системи. Вона формується під впливом різноманітних факторів зовнішнього середовища, уособлює суспільне замовлення й спрямовує розвиток та функціонування системи шкільної правової освіти на досягнення конкретних результатів. Як системо утворюючий компонент вона окреслює зміст, зумовлює використання певних методів та форм навчання правознавства, контролю навчальних досягнень учнів у цьому процесі. Шляхи реалізації мети деталізуються посередництвом конкретних завдань. Це дозволяє співвідносити мету і завдання як стратегію і тактику навчання, що спільно реалізуються його суб'єктами.

В умовах активізації розбудови громадянського суспільства та правової держави в нашій країні з одного боку, та переорієнтації освіти на особистісний, діяльнісний і компетентнісний підходи з іншого, питання цілевизначення шкільної правової освіти на сучасних засадах та з урахуванням сучасного соціального запиту актуалізувалися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему визначення мети і завдань освіти і навчання вивчали Ю. Бабанський, В. Бондар, С. Гончаренко, Т. Ільїна, В. Малафійк, С. Пальчевський, О. Савченко та